

Frankendael, Amsterdam

De Watergraafsmeer was vroeger een populair gebied om buitenplaatsen, plezier- of speeltuinen aan te leggen. Al vroeg togen Amsterdammers naar deze omgeving voor een verzetje. Van de vele buitenplaatsen resteert enkel nog Frankendael aan de Middenweg.

Niet iedereen die nu de buitenplaats Frankendael aan de Middenweg in de Watergraafsmeer bezoekt, zal zich realiseren dat dit huis ver buiten het centrum van de stad lag. Samen met Amstelrust is het de enige buitenplaats die nu binnen de stadsgrenzen van Amsterdam ligt. De Watergraafsmeer, een van oorsprong waterrijk en drassig gebied, wordt al in de 14de en 15de eeuw grotendeels ingedijkt, waardoor Amsterdam minder last heeft van overstromingen en stormvloed. In 1629, vijf jaar na het besluit om de Watergraafsmeer droog te pompen, voegt het stadsbestuur de nieuw gewonnen 700 hectare land toe aan het grondbezit van Amsterdam. Eerder hebben investerende kooplieden de noordelijk gelegen Purmer, Beemster en Schermer drooggemalen, waarmee zij grootgrondbezitters waren geworden.

Verspillende Amsterdammers in het paradijs

Na de uitgifte en verkoop van zestig kavels van circa tien hectare elk en na de aanleg van een rechthoekig weggennet, verrijzen op het nieuwe Amsterdamse grondgebied allerlei buitenplaatsen. In de stad wordt dit gebied al snel de 'spilpenning der Amsterdamse kooplieden' genoemd, maar sommigen noemen het ook het 'Amstels paradijs' vanwege de vele lommerrijke lustoorden. 'De Meer' oefent op zowel arme als rijke Amsterdammers aantrekkingskracht uit. In de pleziertuinen drinken gewone lieden een glas terwijl de rijkere iets verderop in de polder hun buitenplaatsen aanleggen. In de 17de eeuw zijn dit er ongeveer veertig, maar in de 18de eeuw groeit dat aantal uit tot meer dan honderd zomerverblijven. Veel ervan dragen mooie namen, die soms herinneren aan het waterrijke verleden van dit gebied, zoals *Meerlust*, *Meerzorg* of *Het Genoegen is meer als meer in de Meer*, maar er worden ook namen gebruikt als *Vrijheid Blijheit*, *De Peerel*, *Swedenrijk*, *Manenburg* en *Frankendael*.

Die naam Frankendael is bedacht door Izaäk Balde, die de buitenplaats in 1693 verwerft. Hiermee eert hij de nu in Rijnland-Palts gelegen stad Frankenthal, waar zijn lutherse voorouders een veilig heenkomen vonden tijdens de Tachtigjarige Oorlog. Balde breidt de buitenplaats in de lengte en breedte uit en omgracht het terrein. Ook na zijn dood blijft Frankendael in handen van lutheranen.

Een wereldberoemde schilderijenverzameling

In 1759 koopt Jan Gildemeester sr. Frankendael. Als consul van de Republiek woont hij in Portugal tot hij kort na de grote aardbeving van 1755 met zijn gezin terugkeert naar Holland. Op een veiling in 1770 koopt hij de karakteristieke fontein die nu aan de voorzijde van Frankendael staat.

Zoon Jan erft het complex en huisvest hier onderdelen van zijn omvangrijke kunstcollectie. Geld verdient deze Gildemeester onder andere door te investeren in de walvisvaart. Hij blijft ongehuwd en als ook zijn vader overlijdt, blijft hij wonen in zijn ouderlijk huis aan de Keizersgracht. Door zijn destijds vermaarde schilderijencollectie ontvangt hij zowel op de gracht als op Frankendael vele beroemde binnen- en buitenlandse gasten. Om zijn verzameling beter te kunnen exposeren, koopt hij in 1792 het pand Herengracht 475. Dit huis wordt in die tijd het 'mooiste huis' van Amsterdam genoemd. De collectie omvat werken van Rembrandt, Potter, Asselijns en vele anderen.

De poort van Frankendael is in 1783 geplaatst. Het ontwerp is van bouwmeester Jacob Otten Husly, die dan directeur is van de Stadstekenacademie, waar Gildemeester zelf lessen volgt. Aan de achterzijde van de poort is een gebogen, geharnaste arm te zien met in de hand een doodsbeen. Dit wapen van de familie Gildemeester is ook op andere plekken in het gebouw te vinden.

Bokesteyn, 's-Graveland

Boekesteyn kun je de hotspot van de 's-Gravelandse buitenplaatsen noemen. Hier is namelijk het Bezoekerscentrum Gooi en Vechtstreek gevestigd, waar tal van excursies vertrekken.

Het huis Boekesteyn zoals we dat nu kennen is waarschijnlijk rond 1770 gebouwd door Salomon Dedel. In deze jaren ontstaat ook de naam Boekesteyn, naar de beuken of 'boeken' in dit gebied. Dedel vervult bij de Amsterdamse admiraliteit talrijke functies, waaronder die van kapitein ter zee. In die tijd staan op een cirkelvormig voorplein nog een koetshuis en orangerie. In 1915 koopt Willem Röell Boekesteyn, maar sterft nog datzelfde jaar, waarbij hij zijn landbezit op 78-jarige leeftijd nog flink weet uit te breiden. Bovendien verwerft hij hiermee een buitenplaats die met zijn moeder (een Dedel) verbonden is geweest. MDe voor Boekesteyn zo

kenmerkende toren, met aan de voet een serre, is rond 1920 toegevoegd. Toen werd ook de tuin veranderd in een landschappelijk park.

Brambergen: de oudste boerderij

Vlak bij Boekesteyn ligt de boerderij Brambergen, een van de oudste gebouwen in dit gebied. De boerderij dateert uit 1634. In het huis bevond zich een zogenaamde herenkamer. Die was bestemd voor de Amsterdamse eigenaar als hij zijn bezit inspecteerde of voor zomerse genoegens. Het is een goed bewaard voorbeeld van het type boerderij dat hier veel voorkwam. Officieel noemt men dit soort boerderijen een

Links: Op de 's-Gravelandse buitenplaatsen worden tal van activiteiten georganiseerd, van paddenstoelenexcursies tot heksenpartijtjes.

GPS-games op de 's-Gravelandse buitenplaatsen

Op de buitenplaats Boekesteyn ligt het eerste Geocaching oefenpark ter wereld. Hier maak je kennis met de GPS-game 'Geocaching' en ontdek je tegelijkertijd de mooiste plekken van het landgoed.

Geocaching

In het Geogame Park bij het Bezoekerscentrum Gooi en Vechtstreek (zie blz. 67) leer je hoe het werkt. Met een GPS of smartphone ga je op jacht naar schatten op de buitenplaats.

Speurtochten

Daarnaast zijn er allerlei 'gewone' maar even spannende speurtochten, waaronder de Kompasocht, de Watersafari en Bospret. Zo maak je van je wandeling een echte speuren en quiztocht.

Op Boekesteyn kun je spannende Geogames spelen. Plezier voor jong en oud.

hallenhuysboerderij met dwarshuis van het krukhuistype. Vroeger maakte de boerderij deel uit van de hofstede Brambergen, maar die is in de 18de eeuw samengevoegd met Boekesteyn. Daardoor heeft het huidige Boekesteyn een wisselende indeling: enerzijds een prachtig parkbos

en anderzijds de weilanden en akkers van de vroegere boerderij. In 1992 koopt de Vereniging Natuurmonumenten Boekesteyn van een farmaceutisch bedrijf, dat er een agrobiologisch laboratorium gevestigd had. Natuurmonumenten verhuurt het huis nu als kantoor.

ZIEN EN DOEN

Boekesteyn ligt aan de wandelroute 's-Gravelandse Buitenplaatsen en ook vlak bij het Bezoekerscentrum Gooi & Vechtstreek (blz. 67).

Adres

Boekesteyn
Noordereinde 56
1243 JJ 's-GRAVELAND
www.natuurmonumenten.nl

Kennemerland

Kennemerland was een geliefd gebied om een buitenplaats aan te leggen. Het was vanuit Amsterdam betrekkelijk eenvoudig te bereiken en de smalle strook grond tussen de duinen en het Wijkmeer en Haarlemmermeer bood prachtige vergezichten. Over het algemeen zijn de buitenplaatsen hier groter dan in de Watergraafsmeer en langs de Amstel en de Vecht.

Het gebied tussen Lisse en Beverwijk kent enkele gaaf bewaard gebleven buitenplaatsen, waarvan een aantal (deels) is opengesteld voor publiek. Beeckestijn heeft een museum, een prachtige tuin en een café-restaurant, Velserebeek een mooie tuin en een theehuis, Elswout een schitterend park en een oranjerie waar je (op zondag) iets kunt drinken, op Leyduin is regelmatig iets leuks te doen, Het Manpad is beperkt toegankelijk en biedt de verstilde schoonheid van een buitenplaats, en ook rond De

Hartekamp kun je mooi wandelen. Landschap Noord-Holland heeft langs enkele Buitenplaatsen bij Heemstede en Bloemendaal het buitenplaatsenpad uitgezet, een wandelroute langs statige huizen en door prachtige natuur.

Wat in deze regio opvalt is dat veel Amsterdammers er in de 17de eeuw grond, boomgaarden, weilanden of zelfs hele (weliswaar bescheiden) buitenplaatsen van Haarlemmers kopen. Blijkbaar zwichten de laatsten voor het 'grote geld'

De Leidsetrekvaart met trekschuit in de buurt van Huis te Halfweg bij Lisse. De trekvaart van Amsterdam naar Haarlem en verder naar Leiden was een belangrijke verbinding tussen de grachtenpanden van de rijke kooplieden en hun buitenplaatsen. Tekening Samuel Ireland, tweede helft 18de eeuw. Uit Samuel Ireland, *A picturesque tour through Holland, made in autumn of 1789*.

Muziek bij de orangerie van Elswout.

Elswout, Overveen

Elswout behoort tot de mooiste buitenplaatsen van Nederland, met een statig poortgebouw, een indrukwekkende oprijlaan, verrassende folly's, een fraai park met grote hoogteverschillen, een orangerie en een opvallend hoofdhuis.

Over de vroegste geschiedenis van Elswout is betrekkelijk weinig bekend. Wel weten we dat het eerste huis er als een klassieke Romeinse villa moet hebben uitgezien. Dat huis was omgracht, was voorzien van tuinmuren en bezat een verdiept liggende tuin waarin talrijke klassieke beelden opgesteld stonden. Deze bouwstijl past bij de belangstellingssfeer van de intellectuele elite in de jonge Republiek. Onze voorouders zijn geïnteresseerd in alle artistieke uitingen uit Italië. Zo worden in Amsterdam op veilingen vaak astronomische bedragen betaald voor schilderijen van Italiaanse afkomst.

Er is ook veel belangstelling voor de architectuurtraktaten van Italiaanse architecten, zoals Giacomo Vignola, Palladio en Vincenzo Scamozzi. Zij hadden zich op hun beurt weer verdiept in de geschriften en gebouwen van de Romeinse architect Vitruvius. De architecten uit de renaissance vereerden hem als hun grote inspirator en op zijn werk geënte verhandelingen over de klassieke architectuur worden in heel Europa nagevolgd. Amsterdam speelt in deze internationalisering een vooraanstaande rol, maar de rijke en bouwlustige kooplieden lezen deze boeken zelf ook. Zij putten er hun eigen inspiratie uit voor de ontwerpen van hun buitenplaatsen. Bekend is dat de in Zweden wonende families De Geer en Trip in en buiten Stockholm talrijke

Schilderij van Elswout door Jan van der Heyden (1637-1712) in vogelvlucht (ca. 1665). Heel duidelijk is te zien dat het huis iets hoger ligt dan de voor zandwinning afgegraven omgeving.

gebouwen lieten ontwerpen die de klassieke en Hollandse architectuur ten voorbeeld hadden.

Faillissementen door de Eerste Engelse Oorlog

Carl du Moulin is de eerste eigenaar van Elswout, al duikt die naam pas in 1659 op, enkele jaren nadat hij de buitenplaats noodgedwongen had verkocht. De Moulin stamt uit een Vlaamse lutherse familie. Hij maakt zijn fortuin door handel op Rusland, waar hij ook lange periodes woont. Vanaf 1631 leeft hij in Haarlem. Er bestaan vermoedens dat de beroemde architect Jacob van Campen en mogelijk ook Pieter Post bij de bouw van Elswout betrokken zijn geweest.

